
Ung thư máu

Hỏi:

Bà chị tôi năm nay 48 tuổi, vừa được bác sĩ nhà thương cho biết bị ung thư máu và cần phải kiểm người thích hợp để cho tủy máu chữa bệnh ung thư này. Trong gia đình chỉ có mình tôi hợp loại máu với chị tôi. Xin bác sĩ cho biết nếu tôi cho tủy máu chị tôi, bệnh ung thư máu có chữa được không và có nguy hiểm gì khi cho máu không? Bệnh ung thư máu có lây được hay không?

Trần Hoàng S.

Đáp:

Bệnh ung thư máu là một trong những loại ung thư tương đối với trị liệu mới hiện nay rất có hiệu quả, với một số bệnh nhân có thể coi như chữa khỏi hẳn được bệnh nếu chữa trị đúng cách và sớm sửa.

Ung thư máu chia làm hai loại chính: loại cấp tính (acute leukemia) và loại kinh niên (chronic leukemia). Mỗi loại này lại tùy theo tế bào máu nào biến thành ung thư và chia làm 2 loại khác: loại tiểu bạch cầu (lymphoid) và loại đa nhân (myeloid).

Ba loại quan trọng nhất là ung thư máu cấp tính hoặc lymphoid, viết tắt là ALL (acute lymphoid leukemia) hoặc myeloid, viết tắt là AML (acute myeloid leukemia) và ung thư máu kinh niên loại myeloid, viết tắt là CML (chronic myeloid leukemia). Loại thứ tư là CLL (chronic lymphoid leukemia) tương đối nhẹ hơn, thường chỉ xảy ra ở người già, đôi khi không cần chữa trị gì nếu không có triệu chứng.

Ung thư máu xảy ra tương đối khá thường, cứ khoảng 100,000 người, sẽ có 13 người bị ung thư máu trong một năm. Loại ung thư máu cấp tính ALL hay xảy ra ở trẻ em và thiếu niên. Loại cấp tính AML có thể xảy ra ở bất cứ tuổi nào. Loại CML hay thấy nhiều nơi người lớn, tuổi trung bình ở khoảng 50 tuổi.

Nguyên nhân gây ung thư máu hiện vẫn chưa được biết rõ, có thể có rất nhiều nguyên nhân khác nhau. Yếu tố di truyền có thể khá quan trọng vì có những gia đình thấy bị ung thư máu nhiều hơn thường. Ngoài ra, yếu tố ngoại giới quan trọng như những người Nhật bị chất phóng xạ ở hai thành phố Hiroshima

và Nagasaki bị ném bom nguyên tử có mức ung thư máu cao. Một số chất hoá học như benzene cũng dễ làm ung thư máu. Ngoài ra hiện nay được biết một loại cực vi trùng cùng loại với cực vi trùng bệnh Aids, tên là HTLV-1 có thể gây ra ung thư máu.

Những triệu chứng của ung thư máu thường do vì thiếu hồng huyết cầu (anemia) làm mệt, xanh xao, khó thở. Triệu chứng khác hay thấy là chảy máu. Lý do vì khi bị ung thư máu, những tiểu cầu làm đông máu bị thiếu nên dễ làm chảy máu. Một số lớn bệnh nhân đi khám bệnh vì bị chảy máu nhiều như máu mũi, máu răng khi đánh răng buổi sáng. Nhiều người bị chảy máu bao tử hay đi cầu ra máu, lúc đi khám bệnh thử máu mới biết là bị ung thư máu.

Ngoài ra vì ung thư máu làm các bạch cầu đa nhân chống cự với vi trùng bị thiếu nên người bệnh thường hay bị nhiễm trùng. Những người bệnh này nhiều khi đi khám vì bị nhiễm trùng ngoài da do vi trùng Staphylococcus, nhiễm trùng trong miệng, bị bọ mủ ở gần hậu môn, hay bị nhiễm trùng phổi... Khi khám và thử máu mới khám phá ra là bị ung thư máu.

Khi khám bệnh, người bị ung thư máu thường có gan lớn và tỳ tạng lớn, xương thường bị đau nhức, nhất là xương trước lồng ngực, ấn vào thấy đau. Một số người bệnh cũng có thể có những triệu chứng về thần kinh hay màng não nếu ung thư máu chạy vào trong óc hay màng não bộ, đôi khi làm liệt giẫy thần kinh, làm kinh giật.v.v..

Việc định bệnh ung thư máu thực ra dễ dàng. Thử nghiệm giản dị cần làm là đếm tế bào trong máu, complete blood count, viết tắt là CBC. Trung bình số bạch cầu trong máu từ khoảng 4000 - 10000 trong một millimét cube.

Nếu lượng bạch cầu tăng vọt cỡ 20000 hay hơn nữa 50, 60 ngàn, thường phải nghi ung thư máu. Xem hình thù các bạch cầu này và nhất là rút máu tủy (bone marrow) để xem sẽ định bệnh chính xác loại ung thư máu cấp tính hay kinh niên và loại lymphoid hay myeloid.

Một số các thử nghiệm khác về nhiễm thể trong nhân tế bào sẽ giúp

xác định rõ ràng hơn nữa và giúp ích cho việc trị liệu. Điển hình như loại ung thư máu chronic myeloid leukemia có nhiễm thể biến dạng gọi là Philadelphia chromosome, do hai nhiễm thể số 9 và 22 bắt dính và trao đổi vị trí (translocation).

Ngoài ra để phân biệt lượng bạch huyết cầu cao do ung thư hay do bị nhiễm trùng nặng, một thử nghiệm cần làm là đo lượng leukocyte alkaline phosphatase. Nếu lượng này cao, điều này có nghĩa bạch huyết cầu bình thường và cao là do bị nhiễm trùng, không phải ung thư. Nếu lượng này thấp, phải nghi là ung thư máu loại chronic myeloid leukemia.

Riêng về loại ung thư máu chronic myeloid leukemia, loại này hay xảy ra ở người trung niên, cỡ 50 tuổi và bệnh thường kéo dài theo nhiều giai đoạn. Giai đoạn đầu kéo dài trung bình khoảng 4 năm, thuộc loại kinh niên và tương đối dễ trị với thuốc men.

Tuy nhiên sau đó, ung thư máu này sẽ biến thành loại cấp tính và thường rất khó trị liệu, phần lớn bệnh nhân sẽ chết trong vòng vài tháng khi ung thư máu biến đổi dạng từ kinh niên sang cấp tính này.

Việc chữa trị ung thư máu tùy thuộc vào loại ung thư cấp tính hay kinh niên và loại nào. Ung thư máu cấp tính loại lymphoid (ALL) dùng thuốc chemotherapy gồm có vincristine, prednisone và daunorubicin sẽ làm bệnh ung thư máu đi vào thuyên giảm (remission) và sau đó chạy điện trên óc để ngừa ung thư máu chạy vào óc (brain irradiation), tiếp tục với dùng thuốc chemotherapy trong vòng 2 hay 3 năm để duy trì.

Chữa bằng cách này hiện đã giúp khỏi bệnh ung thư máu acute lymphoid leukemia (ALL) khoảng 50% trường hợp các trẻ em bị bệnh. Người lớn bị loại ung thư máu này chữa trị tương đối ít hiệu quả hơn.

Ung thư máu cấp tính loại myeloid (acute myeloid leukemia) cũng được chữa trị bằng thuốc chemotherapy với chất cytarabine và idarubicin hay daunorubicin. Khoảng từ 10 đến 30% trường hợp sẽ đi vào thuyên giảm remission kéo dài trên 5

---

nằm và có thể coi như khối. Tuy nhiên phần lớn sẽ bị lại và chữa trị sẽ khó hơn, chỉ kéo dài mạng sống được khoảng 3 đến 6 tháng nếu bị lại.

Tuy nhiên với phương cách trị liệu mới hiện đại bằng cách ghép máu tủy (bone marrow transplantation), việc chữa trị ung thư máu đã có hiệu quả nhiều hơn và tỷ lệ số bệnh nhân khỏi hẳn bệnh đã tăng lên nhiều. Khoảng 40% số bệnh nhân bị ung thư máu cấp tính có thể coi như chữa khỏi hẳn được.

Riêng loại ung thư máu kinh niên chronic myeloid leukemia, khoảng 60% có thể coi như chữa khỏi hẳn được bằng cách ghép máu tủy nếu chữa trong vòng một năm khi mới kiểm tra bệnh. Để lâu chữa ít hiệu quả hơn.

Cách ghép máu tủy này có thể dùng nhiều cách. Nếu người bệnh có anh chị em sinh đôi là tốt nhất vì không sợ bị phản ứng xua đẩy (rejection). Thứ đến là có anh em cùng loại máu gọi là HLA (human leucocyte antigen), khi cho máu tủy cũng tương đối đỡ bị phản ứng. Nếu không có anh chị em cùng loại máu HLA, có thể dùng ghép máu tủy từ người xa lạ không liên hệ nhưng có cùng loại HLA matching.

Sau cùng, một người bị ung thư máu khi đã dùng thuốc chemotherapy chữa đi vào remission có thể dùng chính tủy máu của mình rút ra sẵn để dành và sẽ truyền lại sau khi bị ung thư máu trở lại. Cách này gọi là tự ghép máu tủy (autologous bone marrow transplantation). Dĩ nhiên cách này ít hiệu quả nhất.

Khi chữa bằng cách ghép máu tủy này, người bệnh sẽ được cho thuốc chemotherapy tối đa và cho chạy điện cũng tối đa để giết sạch các tế bào ung thư. Sau đó, sẽ truyền máu tủy từ người cho vào.

Các tế bào máu từ người cho sẽ sinh sôi nảy nở và chiếm ngự hoàn toàn hệ thống máu của người bệnh. Hơn nữa, các tế bào máu từ người cho sẽ tiêu diệt thêm những tế bào ung thư của người bệnh còn sót lại gọi là graft-versus-leukemia effect. Cách chữa này sẽ đem lại việc chữa khỏi hẳn bệnh ung thư máu.

Tuy nhiên, giai đoạn lúc vừa chạy chemotherapy và chạy điện tối đa cho đến lúc các tế bào máu của người cho sinh sôi nảy nở đủ có thể kéo dài và là lúc tối nguy hiểm vì bệnh nhân dễ chết vì bị nhiễm trùng và không có tế bào máu đầy đủ để chống cự lại được vi trùng.

Vì lý do trên, việc chữa bằng cách ghép máu tủy rất nguy hiểm. Khoảng 30% số người bệnh có thể chết vì những biến chứng xảy ra lúc sau khi ghép này. Cũng vì thế, cách chữa này chỉ dùng ở những trung tâm ung thư lớn chuyên môn. Điển hình như trung tâm MD Anderson tại Houston, Sloan-Kettering trên New York, hay tại Boston, UCLA tại Los Angeles...

Tóm lại, việc chữa trị ung thư máu hiện nay đã có nhiều hiệu quả và một số lớn bệnh nhân có thể được chữa khỏi hẳn bệnh. Cách thức ghép máu tủy tuy nhiều nguy hiểm nhưng nếu được chữa ở các trung tâm lớn, đem lại nhiều cơ hội nhất cho người bệnh để khỏi hẳn.

Điều này tùy thuộc vào người bệnh có anh chị em cùng loại máu để có thể cho máu tủy. Người cho dĩ nhiên không bị chút nguy hiểm nào ngoài việc hơi đau rêm ở chỗ xương hông là chỗ được lấy máu tủy để truyền cho người bệnh. Nhưng đây chỉ là một giá quá nhỏ nhoi để đem lại món quà cứu tử cho người anh chị em ruột thịt của mình không may bị bệnh ung thư máu.

BS Nguyễn Đình Phùng
